
Państwo i Społeczeństwo

2013 (XIII) nr 1

Marta Kowalewska, Anna Goździalska, Jerzy Jaśkiewicz

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego,
Wydział Zdrowia i Nauk Medycznych

CIERPIENIE W SAMOTNOŚCI WŚRÓD LUDZI - O SAMOTNOŚCI DZIECKA WE WSPÓŁCZESNEJ RODZINIE

adres korespondencyjny:

Anna Goździalska, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Zdrowia
i Nauk Medycznych, 30-705 Kraków, ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
e-mail: anna.gozdzialska@gmail.com

Streszczenie: Samotność to złożone i wielowymiarowe zjawisko, definiowane na różnych płaszczyznach. Samotność może dotyczyć człowieka w każdej fazie jego rozwoju, a w zależności od okresu, w którym się pojawi, przybiera odmienne formy. Zazwyczaj kojarzona jest z negatywnymi doznaniem, takimi jak: smutek, żal, tęsknota, nostalgia czy też gniew, ale również bywa łączona z przyjemnymi odczuciami: uczucie ulgi czy odpoczynek. Nasilone stany osamotnienia są trudne i mogą wpłynąć negatywnie na funkcjonowanie dorosłego człowieka.

U ludzi dorosłych samotność bywa wyborem, nie koniecznością. U dziecka samotność ma zawsze wydźwięk negatywny. Współczesne społeczeństwo charakteryzuje się dużym stopniem egoizmu. Efektem tego jest m.in. drastyczny wzrost liczby dzieci przeżywających dotkliwe osamotnienie wśród osób formalnie najbliższych, w rodzinie. Na tym tle pojawia się niedostatek psychicznego kontaktu dzieci z rodzicami. Świadomość powszechności zjawiska osamotnienia dzieci w rodzinach jest przytłaczająca.

Do czynników będących przyczyną poczucia samotności u dziecka, można zaliczyć: brak więzi emocjonalnej pomiędzy dzieckiem a rodzicami, autokrację w wy-

chowaniu, a także stosowanie nieodpowiednich metod wychowawczych, niewłaściwy system kar i nagród w procesie wychowania. Czynnikiem powodującym poczucie samotności może być choroba lub niepełnosprawność dziecka, dysfunkcyjność rodziny, występowanie w rodzinie zjawisk o charakterze patologicznym, uzależnienia rodziców powodujące wzrost poczucia osamotnienia we wszystkich obszarach funkcjonowania dziecka – głównie w emocjonalnych i społecznych. Różnorodność interakcji i sytuacji, które stwarza życie rodzinne, przyczynia się do subiektywnego poczucia samotności dzieci wśród ludzi.

Słowa kluczowe: samotność dziecka, rodzina, poczucie osamotnienia, cierpienie

Wprowadzenie

Współcześnie często poruszany jest problem samotności i osamotnienia. Jest to, być może, wynik aktualnego stylu życia człowieka i nieodłączny element teraźniejszości. Samotność jednak jest wpisana w kondycję człowieka i stanowi integralny element ludzkiej egzystencji. Samotność to złożone i wielowymiarowe zjawisko, definiowane na różnych płaszczyznach – filozoficznej, psychologicznej, pedagogicznej, socjologicznej czy teologicznej. Wśród cech charakterystycznych zjawiska samotności w różnych obszarach nauk wymienia się powszechność – bo choćby sporadycznie każdy jej doświadcza, subiektywizm – bo każdy inaczej ją przeżywa, niewyraźność – bo trudno przekazać drugiemu człowiekowi, czym dokładnie jest to odczucie oraz wieloznaczność – ponieważ brak dostatecznego różnicowania i zdefiniowania tego zjawiska [1].

Pojęcie samotności i osamotnienia

Samotność może dotyczyć człowieka w każdej fazie jego rozwoju, a w zależności od okresu, w którym się pojawi, przybiera odmienne formy. Zazwyczaj kojarzona jest z negatywnymi doznaniem, jak smutek, żal, tęsknota, nostalgia czy też gniew, ale również bywa łączona z przyjemnymi odczuciami, jak uczucie ulgi czy odpoczynek. Nasilone stany osamotnienia są trudne i mogą wpłynąć negatywnie na funkcjonowanie dorosłego człowieka. U dziecka samotność ma zawsze wydźwięk negatywny. U ludzi dorosłych samotność bywa wyborem, nie koniecznością. U dziecka nigdy nie jest ona wyborem, ponieważ jest sprzeczna z jego naturalnym rozwojem. Dziecko jest bowiem uzależnione od dorosłych – potrzebuje ich pomocy, rady i uwagi, zatem pozbawione tych doznań czuje się zagubione i nieszczęśliwe [2, 3, 4].

Samotność, jako stan wyobcowania, nie musi być skutkiem izolacji od świata, jako świadomego wyboru człowieka, ale przede wszystkim jest charakteryzowana jako odrzucenie, odrzucenie jednostki od innych. Samotność można rozumieć w różnorodny sposób: jako stan, w którym człowiek jest pozbawiony

bezpośredniego kontaktu z ludźmi lub jako poczucie braku bliskich uczuciowo osób. Natomiast osamotnienie definiowane jest jako oderwanie od potrzebnych związków z innymi lub niezbędnego związku z bliską osobą [2, 4, 5].

Nowoczesne społeczeństwo, z pozoru lepsze, w rzeczywistości jest bardziej egoistyczne od poprzednich pokoleń. Objawia się to osłabieniem więzi uczuciowej między członkami rodziny, utratą poczucia przynależności oraz zastępowaniem potrzeb emocjonalnych wartościami materialnymi. Efektem tego jest drastyczny wzrost liczby dzieci przeżywających dotkliwie osamotnienie wśród osób formalnie najbliższych, w rodzinie [6]. Na tym tle pojawia się niedostatek psychicznego kontaktu dzieci z rodzicami. Świadomość powszechności zjawiska osamotnienia dzieci w rodzinach jest przytłaczająca. Jak można przeczytać w literaturze przedmiotu [7, 8], rodzice często są nieobecni w doświadczeniach i przeżyciach dzieci, nie dają im wystarczającego oparcia, co rodzi niepewność, nieufność i lęk oraz prowadzi do swoistego zagubienia dziecka. Przedstawiciele współczesnej młodzieży coraz rzadziej stwierdzają, że czują się kochani i rozumiani w domu. Co ważne, rodziny, w których dominuje więź przedmiotowa, spotkać można we wszystkich środowiskach społecznych. Zjawisko to nie jest już łączone wyłącznie z rodzinami dysfunkcyjnymi, ubóstwem, czy uzależnieniami. W rodzinach tych rodzice nie okazują dzieciom miłości, serdeczności, zainteresowania i zadowolenia oraz gotowości do niesienia pomocy. Narażają tym samym dzieci na poczucie osamotnienia. W przekonaniu Izdebskiej: „Mieć bliskich i czuć się samotnym, to najgorszy rodzaj samotności, ponieważ zabija w człowieku nadzieję, osłabia motywację, deformuje psychicznie” [9].

Poczucie dziecięcego osamotnienia może być świadome, ale także nieświadome [2]. Nieświadome, bo niemowlę nie ma jeszcze świadomości braku matki, lecz ma już odczucie jej braku. Może też mieć różne stopnie intensywności i różne zakresy. Dziecko może czuć się osamotnione całkowicie, gdy np. wydaje mu się, że jest niczyje lub osamotnione częściowo, kiedy spośród bliskich dziecku osób jedna odchodzi, lecz jedna pozostaje. O samotności dziecka wciąż jeszcze mało jest wiadomo. Wydawać by się mogło, że w rodzinie pełnej, akceptującej dziecko, nie ma podstaw do mówienia o dziecięcej samotności, jednak od jakiegoś czasu obserwuje się u dzieci zwiększenie częstotliwości poczucia osamotnienia. Decydujący wpływ ma na to styl życia i niedocenianie przez rodziców psychicznych potrzeb dziecka. Podwyższanie stopy bytowej społeczeństwa, szybkie tempo życia i powszechny brak czasu sprawiają, że rodzice próbują kompensować braki w stosunkach emocjonalnych z dziećmi pieniędzmi czy prezentami. Poczucie osamotnienia u małego dziecka najczęściej spowodowane jest fizyczną nieobecnością rodziców. U starszego dziecka, wchodzącego w okres adolescencji, stan taki spowodowany jest psychicznym oddaleniem się od rodziców [3, 4].

Badania prowadzone nad samotnością dzieci i młodzieży wskazują, że jej rodzaj pozostaje w ścisłym związku z nastawieniami ujawnianymi ze strony

środków społecznych, szczególnie rodzinnych, szkolnych oraz rówieśniczych [10]. Środowiska te mogą stwarzać izolację oraz wywoływać niekorzystne skutki fizyczne, intelektualne i emocjonalne [3].

Przyczyny samotności dziecka

Środowisko rodzinne odgrywa ważną rolę w rozwoju emocjonalnym i społecznym dziecka. Widocznym rezultatem więzi uczuciowej pomiędzy dzieckiem i rodzicami jest jego funkcjonowanie w szerszych kręgach społecznych, umiejętność nawiązywania kontaktów oraz budowanie relacji z innymi ludźmi. Rola środowiska rodzinnego w kształtowaniu i rozwoju osobowości dziecka w dużym stopniu zależy od sposobu zaspokajania bądź niezaspokajania jego indywidualnych potrzeb, które spełniają ważną rolę w funkcjonowaniu każdego człowieka. Zdecydowanie częściej rodzice nie uświadamiają sobie istnienia potrzeb psychicznych, do których zaliczyć można: potrzebę bezpieczeństwa, aktywności, samodzielności, wzrostu, rozwoju, osiągnięć, kontaktu emocjonalnego i społecznego, potrzebę przynależności, akceptacji oraz uznania. Również rozwinięcie takich cech, jak czułość, szacunek do siebie, pewność siebie, możliwe jest przy zaspokojeniu podstawowych potrzeb emocjonalnych – przynależności, miłości i szacunku [5, 11]. W samej istocie rodziny tkwi element bliskości silniejszy niż w jakichkolwiek innych środowiskach ludzkiego życia. Tym, co różni rodzinę od innych środowisk, jest jej emocjonalny charakter, a czynnik emocjonalny, jakim jest więź między członkami rodziny: małżonkami, rodzicami i dziećmi, pełni zasadniczą rolę w zapewnieniu jej trwałości i integracji. Dla utrzymywania i rozwoju więzi w rodzinie bardzo ważne są trzy elementy: obecność, czas przeżyty razem i wspólne uczestnictwo w codziennych wydarzeniach. Bycie razem nie oznacza tylko przebywania w tym samym domu, ale obecność psychiczną, bycie dla siebie nawzajem [12].

Problematyka osamotnienia dziecka w rodzinie jest coraz częściej podejmowana przez pedagogów i psychologów, a poczucie to określa się też mianem „sieroctwa duchowego” lub „sieroctwa emocjonalnego” – w odróżnieniu od „sieroctwa społecznego”. Istotą sieroctwa społecznego jest bowiem brak odpowiedniej opieki nad dzieckiem, niezaspokajanie jego podstawowych potrzeb biologicznych i psychicznych, brak zainteresowania jego sprawami, wynikami w nauce, kontaktami z rówieśnikami, a także brak troski o jego zdrowie. Natomiast głównym wyznacznikiem sieroctwa duchowego jest przeżywanie przez dziecko faktu odtrącenia emocjonalnego. Sieroctwo duchowe może więc towarzyszyć sieroctwu społecznemu lub naturalnemu, może też wystąpić samoistnie na tle braku zrozumienia i miłości w rodzinie, przy równoczesnym zapewnieniu biologicznych potrzeb dziecka [13]. W takich przypadkach dzieci mają zapewnione bardzo dobre, czasem wręcz luksusowe warunki materialne, a jednak bo-

leśnie odczuwają swoje osamotnienie, osierocenie w rodzinie. Reakcja dziecka na niedostateczne zaspokojenie potrzeb jest reakcją subiektywną, uwarunkowaną różnorodnymi czynnikami, dlatego może się zdarzyć, że dziecko faktycznie zaniedbane nie ma poczucia osierocenia, a żyjące w rodzinie pozytywnie ocenianej z punktu widzenia standardowych wymagań opiekuńczo-wychowawczych, wyraźnie tego doświadcza [13].

Subiektywne odczuwanie własnego sieroctwa duchowego może powstać w różnych układach rodzinnych. Podstawowym jego źródłem jest, zdaniem Maciarz, zaburzenie więzi emocjonalnej między rodzicami a dzieckiem [13, 14]. Może ono przybierać różne postaci. Czasem objawia się jako wrogość emocjonalna, której konsekwencją jest jawne odrzucanie dziecka, demonstrowanie wobec niego negatywnych uczuć, okazywanie mu dezaprobaty, niekiedy też zastraszanie i stosowanie surowych kar. Może ono przybrać postać obojętności emocjonalnej rzeczywistej – wyrażającej się brakiem pozytywnych uczuć wobec dziecka, unikaniem kontaktu z nim i chłodem uczuciowym oraz obojętności emocjonalnej pozornej, kiedy rodzice kochają dziecko, ale mu tego z różnych względów nie okazują. Niekiedy wiąże się to z ograniczaniem ekspresji uczuć, czasami wynika z przyjęcia rygorystycznego stylu wychowania. Najczęściej jednak spowodowane jest brakiem czasu, późnymi powrotami z pracy, przemęczeniem, nadmiernym angażowaniem się w sprawy zawodowe czy towarzyskie. Jedno jest pewne – dziecko odczuwa to bardzo boleśnie [13].

Do wyżej wymienionych objawów osamotnienia dziecka w rodzinie można zaliczyć niedostateczne rozumienie dzieci przez ich rodziców, spowodowane najczęściej słabym kontaktem psychicznym rodziców z dzieckiem, nieznajomością jego indywidualnych potrzeb i przeżyć oraz niewłaściwym interpretowaniem jego reakcji i zachowań. W konsekwencji rodzice niewiele wiedzą o swoim dziecku, a w podejmowanych czynnościach wychowawczych nie biorą pod uwagę jego indywidualnych potrzeb [12, 14, 15]. Wyniki badań Cudak wskazują na zdecydowanie lepszą znajomość przez rodziców potrzeb biologicznych swoich dzieci niż ich potrzeb psychicznych [16].

Do czynników będących przyczyną poczucia samotności przez dziecko można też zaliczyć brak więzi emocjonalnej pomiędzy dzieckiem a rodzicami. Ta przyczyna może pojawić się w sytuacji, kiedy dziecko nie było oczekiwane przez rodziców, pochodzące z niechcianej ciąży bądź będące innej od upragnionej przez rodziców płci. Rodzice wykonują czynności związane z pielęgnacją dziecka z obowiązku, są wobec niego oschli, nie tulą go, nie całują, nie przemawiają miło, denerwują się, gdy dziecko płacze wzywając ich w ten sposób do siebie. Z czasem uczy się ono żyć obok rodziców, ale nie z nimi i nie dla nich. Samo rozwiązuje swoje problemy, radzi sobie z trudnościami dnia codziennego, lecz cały czas próbuje zwrócić na siebie uwagę rodziców – jest przesadnie posłuszne, zdyscyplinowane lub wręcz odwrotnie, swoim niewłaściwym zachowaniem sprawia im wiele kłopotów, myśląc, że może w ten sposób zwrócić

na niego uwagę, zainteresują się nim. Pustka emocjonalna jest tak dotkliwa, że może doprowadzić do głębokich stanów apatii i izolacji społecznej [3].

Kolejną przyczyną samotności dziecka w rodzinie może być autokratyzm w wychowaniu. Taka postawa rodziców względem dziecka nie pozwala na wykształcenie się silnych więzi emocjonalnych. Wymagania stawiane dziecku, przerastające jego możliwości, nie pozwalają zdobyć dziecku uznania w oczach rodziców. Często słyszy, że jest niezdarne, nieodpowiedzialne, leniwe i głupie. Takie reakcje rodziców na jego niepowodzenia ugruntowują dziecko w myśleniu, że jest niekochane, niepotrzebne i nigdy nie będzie w stanie spełnić wymagań rodziców.

Wiele zależy także od stosowania odpowiednich metod wychowawczych, systemu kar i nagród w procesie wychowania. Zarówno ich nadmiar, jak i brak może być przyczyną samotności dziecka w rodzinie. Dziecko intensywnie karane ma poczucie niższej wartości, uświadamia mu się ciągle jego braki i niedociągnięcia, upokarza, izoluje emocjonalnie. W miejsce uczucia miłości i oddania pojawia się niechęć i wrogość do rodziców [17, 18]. Dom rodzinny staje się swoistą samotnią, w której dziecko przeżywa swój ból, a brak poczucia bezpieczeństwa nie pozwala mu na odczuwanie silnych więzi z rodzicami.

Ważnym aspektem w życiu każdego dziecka są narodziny młodszego rodzeństwa, co może zburzyć dotychczasowy układ powiązań i zależności rodzinnych. W przypadku nieprzygotowania starszego dziecka do tych zmian, czuje się ono odsunięte na dalszy plan, a jednocześnie niekochane i odrzucone. Młodsze rodzeństwo staje się potencjalnym zagrożeniem w walce o uczucia rodziców. Przeżywane przez dziecko niepokoje i obawy o utratę miłości rodziców, jeśli w porę nie zostaną przez nich rozwiązane, staną się podstawą do odczuwania przez dziecko samotności, mimo że z punktu widzenia opiekunów nie ma do tego racjonalnych podstaw [3, 7].

Brak czasu dla dziecka to swoisty symbol współczesnego poczucia osamotnienia. Dziecko spędzając większość czasu samo, w oczekiwaniu na powrót rodziców przeżywa rozterki związane z własną tożsamością, pojawia się uczucie buntu, niesprawiedliwości i wyobcowania.

Podobnie konflikty w rodzinie, rozwody i rozstania rodziców często przyczyniają się do wzrostu poczucia samotności u dzieci. Rodzina, w której występują kłótnie i konflikty nie sprzyja prawidłowej realizacji podstawowej potrzeby poczucia bezpieczeństwa. Rodzina zrekonstruowana, z pozoru stwarzająca odpowiednią sytuację do prawidłowego rozwoju dziecka, może powodować mnogość sytuacji burzących poczucie bezpieczeństwa dziecka i niepozwalających na powstanie trwałych więzi emocjonalnych z członkami rodziny. Brak akceptacji ze strony nowego partnera matki lub ojca może być przyczyną pojawienia się u dziecka myśli, że jest niepotrzebne, niekochane i stanowi przeszkodę dla sprawnego funkcjonowania rodziny. Ten rodzaj samotności wydaje się bardzo

dotkliwy, ponieważ dziecko cierpi podwójnie: z powodu utraty jednego z rodziców i braku akceptacji przybranego rodzica [19].

Kolejnym czynnikiem powodującym poczucie samotności może być choroba lub niepełnosprawność dziecka. Dziecko z zaburzeniami w rozwoju często odczuwa własną inność i osamotnienie. Żyje wśród ludzi, ale poczucie, że nie jest akceptowane, zwiększa odczuwanie własnej bezradności [20].

I na koniec – dysfunkcyjność rodziny, występowanie w nich zjawisk o charakterze patologicznym, uzależnienia rodziców, powodują wzrost poczucia osamotnienia we wszystkich obszarach funkcjonowania dziecka – głównie w emocjonalnych i społecznych.

Przedstawione powyżej czynniki życia rodzinnego, warunkujące samotność dziecka, nie zawsze z nią współwystępują. Nie można też lekceważyć wpływów środowiska społecznego oraz uwarunkowań osobistych dziecka [15]. Niemniej, to właśnie różnorodność interakcji i sytuacji, które stwarza życie rodzinne, przyczynia się do odczuwania subiektywnego poczucia samotności dzieci wśród ludzi.

Podsumowanie

Powyższe rozważania obejmują zagadnienie osamotnienia dzieci wychowywanych w rodzinach biologicznych, które z różnych powodów nie zaspokajają ich potrzeb emocjonalnych. Istnieje jednak dość duża grupa dzieci wychowywanych w różnorodnych formach opieki zastępczej – w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, domach dziecka czy w rodzinach zastępczych. W jakim stopniu opieka w placówce zaspokaja ich potrzeby emocjonalne? Co one czują? Jak duży jest poziom odczuwania przez nich odrzucenia, a w konsekwencji osamotnienia? Jak te zdarzenia wpływają na ich funkcjonowanie i jakimi ludźmi będą gdy dorosną? Pozostaje tylko mieć nadzieję, że osoby pracujące z nimi, pedagodzy i psycholodzy, są w stanie zapewnić im potrzeby, zrekompensować, choć na podstawowym poziomie, brak biologicznych rodziców i zapewnić, choćby w niewielkim stopniu to, co im się należy – miłość, bliskość i bezpieczeństwo.

Bibliografia

1. Białobrzęska K, Kawula S. *Człowiek w obliczu wykluczenia i marginalizacji społecznej: wokół zagadnień teoretycznych*. Akapit, Toruń 2006.
2. Łopatkowa M. *Samotność dziecka*. WSiP, Warszawa 1989.
3. Ostrowska A (red.). *Socjologia medycyny. Podejmowane problemy, kategorie, analizy*. Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2009.
4. Rembowski J. *Samotność*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1992.

- 102 MARTA KOWALEWSKA, ANNA GOŹDZIAŁSKA, JERZY JAŚKIEWICZ
5. Hare R. *Psychopaci są wśród nas*. Znak, Kraków 2008.
 6. Gajewska G. *Opuszczenie i osamotnienie dziecka wśród dorosłych*, [w:] Gajewska G, Waloszek D. (red.), *Nowe stulecie dziecka*. Zielona Góra 2001, 276.
 7. De Jong P, Kim Berg I. *Rozmowy o rozwiązaniach*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007.
 8. Kozdrowicz E. *Dziecko zagubione w rzeczywistości*, [w:] *Nowe stulecie dziecka*, Waloszek D (red.). Zielona Góra 2001.
 9. Izdebska H. *Współżycie pokoleń w rodzinie*. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1980; 9.
 10. Gurycka A. *Światopogląd młodzieży*. Wydawnictwo PTP, Warszawa 1991.
 11. Herman JL. *Przemoc. Uraz psychiczny i powrót do równowagi*. GWP, Gdańsk 2000.
 12. Herzberger S. *Przemoc domowa*. PARPA, Warszawa 2002.
 13. Maciarz A. *Cechy rodzin dzieci z poczuciem sieroctwa duchowego*. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. 1992; 8: 338–340.
 14. Maciarz A. *Sieroctwo duchowe dzieci*. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. 1991; 6: 242–244.
 15. Izdebska H. *Nasze dzieci i my*. Warszawa 1961.
 16. Cudak H (red.). *Rocznik Pedagogiki Rodziny. Studia i Rozprawy*, t. 2. Piotrków Trybunalski 1992.
 17. Brągiel J, Badora S. *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie opieki społecznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005.
 18. Olszewski A. *Siniaki na mózgu, czyli o samotności dziecka odrzuconego*. www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=96.
 19. Kmiecik-Baran K. *Poczucie osamotnienia – charakterystyka zjawiska*. Przegląd Psychologiczny. 1988; 4: 1079–1095.
 20. Klimowicz G. *Przeciwko bezradnej samotności*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1988.

Suffering in Loneliness Among People – about the Loneliness of a Child in Modern Family

Abstract: Loneliness is a complex and multidimensional phenomenon, defined on different plains. Loneliness can concern the man in every phase of his development, and depending on the period at which he will turn up, takes different forms. Usually is associated with negative sensations as sadness, sorrow, longing, nostalgia or also an anger are usually being associated with negative experiences, but also is combined with pleasant feelings, as a feeling of release or the rest. Increased states of the loneliness are difficult and can influence functioning of the adult man negatively. In humans, the adult loneliness is sometimes a choice, not a necessity. The child loneliness is always a negative overtone. The modern society is characterized with high degree of the egoism. With effect of it there is a drastic height of the number of children going the severe loneliness through amongst persons formally among others closest, in the family. Against this background a deficiency of the psychological contact of children with parents appears. The awareness of the universality of the phenomenon of leaving children alone in families is overwhelm-

ing. The factors that cause the feeling of loneliness a child include: lack of emotional ties between the child and the parents in the upbringing of autocracy and the use of inappropriate methods of education, improper system of penalties and rewards in the educational process. Factor in the feeling of loneliness can be a child's illness or disability, dysfunctional family, a family history of pathological phenomena, parents addiction cause an increase in feelings of loneliness in all areas of a child – mainly in the emotional and social. The diversity of interactions and situations that makes family life contributes to the feeling of subjective feeling of loneliness children among the people.

Key words: loneliness of the child, family, feeling the loneliness, suffering